

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії,
ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Ю. Д. Бойчук

« 15 » березня 2021 року

Програма та критерії оцінювання
фахового вступного випробування
з «Психології»
для вступників на здобуття ступеня «магістр»
за спеціальністю **053 «Психологія»**
освітня програма «Психологія»

ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 053 ПСИХОЛОГІЯ

Пояснювальна записка

Фахове вступне випробування з «Психології» для здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю «053 Психологія» проводиться як комплексна перевірка знань й умінь вступників із таких нормативних курсів, як загальна психологія, вікова, педагогічна, експериментальна та психодіагностика, що виступають базовими для попереднього ступеня «бакалавр» цієї спеціальності.

Фахове випробування з психології для вступників, що вступають до магістратури за спеціальністю «053 Психологія», визначає наявність у абітурієнтів необхідного рівня психологічних знань, що передбачає розуміння особливостей і специфіки психологічної науки, знання теорії та практики класичної та сучасної психології, здатність самостійно аналізувати психологічні явища, будувати прогнози щодо його динаміки, працювати із психологічними джерелами.

Під час відповідей на поставленні запитання вступник має показати достатній обсяг теоретичних знань із цих базових психологічних дисциплін, рівень самостійного застосування цього матеріалу на практиці, володіння психологічним інструментарієм, ступінь спроможності аналізувати та розв'язувати завдання в стандартних і нестандартних ситуаціях.

Тема 1: Предмет та завдання психології як науки

Приклади явищ, які вивчає сучасна психологія. Вивчення та розширення предмета психології з найдавніших часів до нашого часу. Психологія як наука про душу. Психологія явищ свідомості. Поведінка як предмет психології. Психологія як наука про факти, закономірності та механізми психологічної діяльності. Розподіл психічних явищ на процеси, становища та явища особистості. Донаукова, філософська та наукова психологія.

Психологія як цілісна система наук, що розвивається. Фундаментальні та прикладні галузі психології. Загальні та спеціальні області психології. Комплекс задач психології в області:

- 1) виробництва та підвищення ефективності трудової діяльності людини;
- 2) охорона здоров'я людей;
- 3) функціонування та розвитку груп, колективів;
- 4) навчання і виховання.

Неможливість вирішення завдань навчання та виховання без участі психологів.

Місце психології в системі наук. Зв'язок психології з усіма науками в нелінійній об'єктно орієнтованій класифікації Б.М. Кедрова.

Тема 2. Основні етапи становлення психології як науки

Виникнення психологічних знань. Психологія в часи античності. Анімізм як історично перше судження про душу. Перші матеріалістичні та ідеалістичні вчення про душу. Психологія у Середні Віки. Розвиток психології з епохи відродження до середини XIX сторіччя; вчення Р. Декарта про рефлекс, концепція Б. Спінози. Емпіризм та сенсуалізм. Асоціативна психологія та її розвиток.

Розвиток психології з середини XIX сторіччя до нашого часу. Теорія еволюції та її вплив на психологію. Психофізика; експериментальна психологія В. Вундта; тести та поява психології індивідуальних розрізень. Період

«відкритої кризи» в розвитку психології; становлення біхевіоризму, гештальт-психології, фрейдизму, їхня подальша еволюція. Розвиток вітчизняної психологічної думки.

Тема 3. Методологічні та теоретичні основи психології

Становлення сучасних наукових поглядів на природу психічного. «Пояснювальна» та «розуміюча» психологія. Головні напрямки в зарубіжній психологічній науці біхевіоризм та необіхевіоризм, психоаналіз З. Фрейда і його розвиток в працях А. Адлера, К.Г. Юнга, К. Хорні, Г.С. Салівана, Е. Фрома. Гештальтпсихологія. Когнітивна психологія. Гуманістична психологія та викладання її основних принципів в працях А. Маслоу, К. Роджерса. Генетична психологія Ж. Піаже. Трансперсональна психологія.

Тема 4. Методологічні принципи та підходи вітчизняної психології

Принципи розвитку, детермінізму, єдності, свідомості та діяльності в працях вітчизняних психологів. Особистісний принцип в психології. Системний підхід в психології. Взаємозв'язок теорії в історії в психології.

Тема 5. Методи психології

Проблема методу дослідження в психології. Класифікація методів психології, запропонована Б.Г. Ананьєвим. Методи організації наукового дослідження в психології. Методи збирання первісних даних. Спостереження та його види, критерії науковості спостереження. Самоспостереження. Експеримент та його види. Поняття незалежної перемінної. Види експерименту в психології. Природний експеримент. Діагностичні методи: опитування, анкетування, інтер'ю, бесіда. Тексти та їх види.

Метод аналізу продуктів діяльності та сфера його застосування. Контент-аналіз.

Метод моделювання і його види.

Методи обробки й інтерпретації отриманих даних.

Тема 6-7. Матеріальні основи психіки. Рефлекторна природа психічного

Зв'язок психічних явищ з роботою мозку людини. Еволюція умовно-рефлекторного розуміння психіки з початку ХХ ст. до нашого часу. Вчення М.О. Бернштейну про участь психіки в регуляції рухів. Принципи і механізми організації вищої нервової діяльності за І.П. Павловим. Концепція функціональної системи за П.К. Анохіним.

Загальна будова нервової системи людини, її центральна та периферійна частина. Будова головного мозку. Будова та принципи роботи нейрону. Поняття аналізатору. Локалізація вищих психічних функцій в корі великих півкуль мозку. Концепція системної локалізації функцій О.Р. Лурії.

Генетичні корені психіки та поведінки. Дослідження генотипних впливів на психіку на поведінку методом близнюків. Основні психологічні якості, що передаються людині генетичним шляхом.

Тема 8. Розвиток психіки у тваринному світі та становлення свідомості людини

Виникнення психічного відображення у процесі еволюції матерії. Сигнальний характер психічного відображення. Виникнення та розвиток нервової системи, її роль у розвитку психіки. Необхідність регуляції в ускладнених умовах середовища як основний механізм удосконалення психіки в процесі еволюції.

Основні еволюційні етапи розвитку психіки та поведінки. Характеристика нижчого та вищого рівнів елементарної сенсорної психіки, перцептивної психіки, інтелектуальної психіки. Інстинктивна поведінка; навичка у тварин; інтелектуальна поведінка вищих тварин, її специфічні особливості.

Розвиток вищих психічних функцій людини. Передумову й умови виникнення свідомості. Основна різниця між психікою людини та тварини.

Тема 9. Проблема свідомості в психології

Категорія свідомості у філософії та психології.

Свідомість як узагальнене, означене мовою відображення людиною дійсності в її істотних, інваріаційних якостях. Психологічні ознаки свідомості,

структура свідомості. Рефлексійна свідомість. Самоусвідомлення людини.

Проблема несвідомого в психології. Структура й основні змісти несвідомого. Взаємовідносини свідомості та несвідомого.

Тема 10. Особистість

Поняття про особистість в психології, індивід, суб'єкт діяльності, індивідуальність, особистість – поняття, за допомогою яких людина характеризується в цілому, у сукупності багатьох її якостей. Три основних історичних періоди у вивченні особистості: філософсько-літературний, клінічний, експериментальний.

Структура особистості. Основні компоненти структури особистості, їхня взаємодія та зв'язок. Спрямованість особистості. Самосвідомість і самооцінка особистості. Рівень домагань. Психологічний захист особистості.

Стійкість особистості. Життєве значення феномену стійкості особистості. Стійкість як відносна постійність поведінки особистості в типових життєвих ситуаціях. Залежність стійкості й мінливості особистісних якостей від віку, індивідуальних особливостей людини, її ставлення до оточення.

Розвиток особистості та його головні рушійні сили. Дві лінії розвитку: нормальна й аномальна. Стадії розвитку особистості й основні особистісні новоутворення, що виникають на різних стадіях.

Тема 11. Теорії особистості

Диференціація напрямів в дослідженнях особистості в 30-ті роки ХХ ст. Три типи теорій особистості в сучасній психології: психодинамічний, соціодинамічний та інтеракціоністський. Теорія рис особистості. Особистість у фрейдизмі та неофрейдизмі. Гуманістична теорія особистості. Теорія соціального навчання. Феноменологічний підхід до особистості. Вітчизняні концепції особистості.

Тема 12. Темперамент

Поняття про темперамент і його типи: холеричний, флегматичний, сангвінічний і меланхолічний. Темперамент й основні якості нервової системи.

Тип вищої нервової системи. Історія вчень про темперамент: гуморальні, конституціональні та нейрофізіологічні теорії темпераменту. Зв'язок темпераменту й індивідуального стилю діяльності. Темперамент й особистість. Темперамент, вразливість, емоційність, імпульсивність і тривожність людини. Темперамент і характер. Темперамент і вчинки. Темперамент і здібності людини.

Тема 13. Характер

Поняття про характер та його природу. Характер як система найбільш стійких рис особистості, які проявляють себе в різних видах діяльності, спілкуванні та взаємодії людини з оточенням. Характер і темперамент. Місце характеру в загальній структурі особистості. Риси характеру. Типології характеру за Е. Кречмером, Е. Фромом, К. Леонгардом. Система акцентуованих характерів у підлітків за А.Є. Лічко.

Формування характеру в дітей. Проблема перевиховання характеру.

Тема 14. Здібносту

Поняття про здібності. Різниця між здібностями, знаннями, вміннями та навиками. Природні та набуті здібності. Поняття обдарованості. Загальні та спеціальні здібності. Поняття задатку. Задатки як передумови здібностей. Поняття функціонального органу. Функціональний орган як анатомо-фізіологічна основа людських здібностей, яка складається прижиттєво.

Розвиток здібностей. Різноманітність діяльності людини, широчінь і різноманітність сфер її спілкування – важлива умова розвитку її здібностей.

Тема 15. Психологія груп

Поняття групи. Велика й мала групи. Види малих груп. Структура малої групи. Позиція, статус, внутрішня установка і роль. Психологічна сумісність. Соціальні норми та функції. Керівництво та лідерство в групі. Становлення малої групи як колективу.

Офіційні та неофіційні відношення в малій групі. Ділові й особисті, раціональні й емоційні відношення. Характер взаємовідношень в залежності від

рівня розвитку малої групи. Міжособистісні конфлікти в групі. Ефективність групової діяльності.

Особистість у групі. Позитивний і негативний вплив групи на особистість. Самопочуття особистості в групі.

Великі групи та масовидні психічні явища.

Тема 16. Діяльність

Поняття про діяльність. Предметний характер людської діяльності. Потреби й мотивація діяльності. Єдність свідомості й діяльності.

Структура діяльності. Дії та рухи. Керівництво дією та його контроль.

Інтеріоризація й екстеріоризація діяльності. Основні види діяльності та їхня характеристика. Освоєння діяльності. Формування навичок і основні закономірності вправ. Структура і взаємодія навичок. Виникнення вмінь. Звички.

Тема 17. Спілкування

Поняття про спілкування і його функції. Спілкування як обмін інформацією. Вербальна і невербальна комунікація. Спілкування як міжособова взаємодія. Роль і рольові очікування у спілкуванні. Спілкування як розуміння людини людиною. Психологічні механізми соціальної перцепції. Зворотний зв'язок у спілкуванні. Індивідуальні розрізнення в сприйнятті та розумінні людьми одне одного. Соціально-психологічний тренінг спілкування. Розвиток спілкування.

Тема 18-20. Увага

Явище й визначення уваги. Увага як вибіркова направленість і зосередженість психічної діяльності. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки уваги. Психофізіологічні механізми уваги. Види уваги.

Якості уваги: обсяг, стійкість, коливання, переключення, концентрація. Види неуважності. Теорії уваги.

Тема 21-24. Відчуття

Поняття про відчуття. Походження відчуття. Значення відчуттів у житті людини. Особливості відчуттів: модальна специфічність, інтенсивність, просторова локалізація, тривалість, емоційний тон.

Рефлекторна природа відчуттів.

Чуткість і її вимірювання. Якісні характеристики відчуттів. Поняття абсолютного та різницевого порогів відчуттів. Психофізичні закони.

Адаптація відчуттів, її види й механізми. Взаємодія відчуттів і сенсibilізація. Контраст відчуттів і його виду. Послідовний образ. Синестезія.

Класифікація видів відчуттів. Екстеро-, пропріо- й інтероцептивна чуткість. Протопотичні й епікритичні відчуття.

Тема 25-27 .Сприйняття

Розуміння сприйняття. Відмінність сприйняття від відчуттів. Явища об'єктивації в сприйнятті. Фактори, що виявляють інтеграцію відчуттів, цілісні образи сприйняття: близькість елементів, що сприймаються один до одного, їхня схожість, природне продовження, замкненість, «загальна доля».

Сприйняття і дії. Рух і його роль у всіх видах сприйняття.

Цілісність, предметність, обдуманість, константність, вибірковість сприйняття. Фігура й фон у сприйнятті. Апперцепція й установка в сприйнятті. Види сприйняття. Сприйняття простору, часу, форми об'єктів, рухів і подій.

Тема 28-30. Пам'ять

Поняття про пам'ять. Роль пам'яті в житті й діяльності людини. Пам'ять і єдність особистості. Об'єктивні та суб'єктивні фактори ефективності пам'яті. Основні параметри оцінки роботи пам'яті: обсяг, тривалість, готовність, стійкість до перешкод.

Психофізіологічні механізми пам'яті. Основні процеси пам'яті: запам'ятовування, відтворення, зберігання та забування. Мимовільне й довільне запам'ятовування. Упізнавання, мимовільне й довільне відтворення й згадування. Механізми зберігання інформації в пам'яті. Теорії забування. Боротьба забування.

Види пам'яті. Механічна та смислова пам'ять. Довільна й мимовільна

пам'ять. Рухова, емоційна, образна та словеснологічна пам'ять.

Оперативна і постійна пам'ять. Миттєва, короткочасова та довгочасова пам'ять. Індивідуальні різниці пам'яті в людей. Порушення пам'яті. Розвиток пам'яті.

Теорія пам'яті: асоціативна, біхевіористська, гештальтистська, психоаналітична. Пам'ять у когнітивній психології. Діяльнісна теорія пам'яті. Пам'ять у руслі системного підходу в психології.

Тема 31-33. Мислення

Поняття про мислення як вищої форми пізнавальної діяльності. Зв'язок мислення з чуттєвим пізнанням. Мислення й мовологічні форми мислення.

Мислення як процес вирішення завдань. Характеристика основних етапів рішення мисленнєвого завдання. Операції мислення: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, класифікація, систематизація, конкретизація.

Види мислення та їхня характеристика. Практично дійове, наочно-образне та словесно-логічне мислення. Теоретичне й практичне мислення. Продуктивне й репродуктивне мислення. Аналітичне й інтуїтивне мислення.

Індивідуальні особливості мисленнєвої діяльності людей.

Теорії мислення в психології: асоціативна, біхевіористська, гештальтистська, діяльнісна, інформаційно-кібернетична.

Тема 34-36. Уява

Поняття про уяву. Розрізнення образів фантазії від образів пам'яті та сприйняття. Фантазування як специфічний вид діяльності людини. Функції уяви.

Прийоми синтезування фантастичних образів. Види уяви: довільна й мимовільна, репродуктивна та творча. Сновиди, галюцинації та марення як види уяви. Мрії.

Уява та творчість. Стадія творчого процесу. Індивідуальні особливості уяви. Два види творчої фантазії: конкретний (образний) й абстрактний (логічний), їхній зв'язок з домінуванням у людини лівої або правої півкулі мозку.

Теорії уяви.

Тема 37-38. Мовлення

Мовлення, його значення в житті та діяльності людини. Мовлення як засіб спілкування й узагальнення. Мова й мовлення. Види мовлення. Зовнішнє та внутрішнє мовлення. Мова усна, письмова й афективна, діалогічна й монологічна.

Психофізіологічні механізми мовлення. Порушення мовлення.

Мовлення як засіб комунікаційного обміну, значення та суть. Розвиток мовлення в дитини. Егоцентрична мова дитини як проміжна форма між внутрішнім і зовнішнім мовленням. Теорії засвоєння мови й розвитку мовлення.

Тема 39-40. Мотивація; особистість

Мотивація як специфічний вид психічної регуляції людської діяльності. Прояв мотивації в психічних процесах і станах людини, у його поведінці й спілкуванні. Визначення мотивації. Поняття мотиваційного поля. Енергетичний і змістовний аспекти мотивації. Потенційна й актуальна мотивація. Види потенційної мотивації.

Мотивація в структурі особистості.

Філогенетична передісторія людської мотивації.

Потреба як нестаток в об'єктивних умовах, предметах, об'єктах, без яких неможливе існування і розвиток організму, особистості. Потреби й діяльність. Динаміка виникнення й задоволення потреби.

Класифікації потреб.

Мотиви, їхня функції. Будова мотиваційної сфери особистості.

Основні форми мотивів.

Тема 41-42. Емоції та почуття. Вираз емоцій

Поняття про емоції. Значення емоції в житті людини. Основні функції емоції. Розрізнення між емоціями людини й тварини.

Усвідомлення емоцій.

Класифікація емоцій і почуттів. Стенічні й астеничні емоції. Позитивні, негативні й амбівалентні емоції. Емоційні процеси, стани та якості особистості. Класифікація базових емоцій за К. Ізардом.

Основні форми емоційних переживань: емоція у вузькому розумінні слова, афект, стрес, настрій, пристрасть.

Вищі почуття людини. Види почуттів: інтелектуальні, моральні, естетичні та практичні.

Причини та збудники емоцій. Вираження емоцій. Вплив емоцій на пізнавальні процеси й діяльність. Теорії емоцій.

Тема 43-44. Воля; експериментальне дослідження волі та вольових якостей

Загальне поняття про волю. Ознаки волі. Значення волі в житті людини, в організації та регуляції її діяльності. Функції волі.

Природа вольової дії. Воля, свідомість і мовлення.

Структури вольового акту: виникнення потягу до дії та його зіткнення з перепонами, боротьба мотивів, прийняття рішення та здійснення наміру. Механізм вольового зусилля.

Система вольових якостей особистості. Стимуляція волі та проблема формування вольових якостей. Патологія вольової активності, її основні прояви та форми. Теорії волі.

Рекомендована література до курсу «Загальна психологія»

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. - Л., 1969.
2. Асмолов А.Г. Деятельность и установка. - М., 1979.
3. Асмолов А.Г. Психология личности. - М., 1991.
4. Аткинсов Р. Человеческая память и процесс обучения.- М., 1980.
5. Величковский Б.М. Современная когнитивная психология. - М., 1984.
6. Виллюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. - М., 1976.
7. Виллюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. - М., 1991.
8. Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6-ти томах. - М., 1982-1984.
9. Гальперин П.Я. Введение в психологию. - М., 1976.
10. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. - М., 1988.
11. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. - Л., 1988.
12. Додонов Б.И. Эмоция как ценность. - М., 1972.
13. Додонов Б.И. В мире эмоций. - К., 1987.
14. Дормашев Ю.Б., Романов В.Я. Психология внимания. - М., 1995.
15. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. - СПб., 1999.
16. Изард К. Психология эмоций. - СПб., 1999.
17. Кляцки Р. Память человека. Структуры и процессы. - М., 1978.
18. Левитов Н.Д. Психология характера. - М., 1969.
19. Леонгард К. Акцентуированные личности. - К., 1983.
20. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М., 1976.
21. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. - М., 1983.
22. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. - М., 1984.
23. Лурия А.Р. Мозг человека и психические процессы. - В 2-х томах: МТ.1 - М., 1963; Т.2 - М., 1970.
24. Лурия А.Р. Язык и сознание. - М., 1979.
25. Майерс Д. Социальная психология. -С.П., 1997
26. Маслоу А. Мотивация и личность. -М., 1999.
27. Немов Р.С. Психология; кн I. Общие основы психологии. -М., 1998.

28. Основы психології (За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменуя. -К., 1996.
29. Петровский В.А. Личность в психологии. -Ростов-на-Дону, 1996.
30. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. -М., 1969.
31. Платонов К.К. Проблемы способностей. -М., 1972.
32. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий. -М., 1982.
33. Платонов К.К. Система психологии и теории отражения. -М., 1982.
34. Платонов К.К. Структура и развитие личности. -М., 1986.
35. Познавательные процессы: ощущения, восприятие /Под ред. А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова, В.Л. Зинченко. -М., 1982.
36. Пономарев Я.А. Психология творчества. -М., 1976.
37. Психологическая теория коллектива (Под ред. А.В. Петровского -М., 1979.
38. Психологічний словник / За ред. В.І. Войтка. -К., 1982.
39. Психологія /За ред. Г.С. Костюка. -К., 1968.
40. Психология /Под ред. А.А. Крылова. -М., 1998.
41. Психология индивидуальных различий. Тексты /Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, И.Я. Романова. -М., 1982.
42. Психология личности. Тексты /Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузыря. -М., 1982.
43. Психология эмоций. Тексты. /Под ред. В.К. Вилюнаса, Ю.Б. Гиппенрейтер. -М., 1984.
44. Роговин М.С. Введение в психологию. -М., 1969.
45. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. -СП.б, 1997.
46. Смирнов А.А. Проблемы психологии памяти. -М., 1966.
47. Солсо Р.Л. Когнитивная психология. -М., 1996.
48. Столин В.В. Самосознание личности. -М., 1983.
49. Столяренко Л.Д. Основы психологии. -Ростов-на-Дону, 1997.
50. Стрелю Я. Роль темперамента в психологическом развитии. -М., 1982.
51. Фрейд З. Психология бессознательного. -М., 1989.
52. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. -М., 1989.
53. Хомецкий Н. Язык и мышление. -М., 1972.
54. Хрестоматия по ощущению и восприятию /Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер,

- М.Б. Михалевской. -М., 1975.
- 55.Хрестоматия по вниманию / Под ред. А.Н. Леонтьева и др. -М., 1976.
- 56.Хрестоматия по психологии / Под ред. Е.П. Мироненко, -М., 1977.
- 57.Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти /Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер., В.Я. Романова. -М., 1979.
- 58.Хрестоматия по истории психологии. Период открытого кризиса (Начало 10х годов - середина 30х годов XX в.) / Под ред. П.Я. Гальперина, А.Н. Ждан. -М., 1980.
- 59.Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления /Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер., В.В. Петухова. -М., 1981.
- 60.Холл К., Линдсей Г. Теории личности. -СП.б, 1997.
- 61.Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности -СП.б, 1997.
- 62.Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека. -М., 1996.
- 63.Юнг. К. - Г. Психологические типы. -СП.б, М., 1995.
- 64.Юнг. К. - Г. Психология бессознательного. - М., 1995.
- 65.Якобсон П.М. Психология чувств и мотивации. -М., - Воронеж, 1998.
- 66.Ярошевский М.Г. История психологии. -М., 1984.

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Предмет, проблеми та значення вікової психології.

Вікова психологія як наука, що вивчає закономірності етапів психічного розвитку. Структура вікової психології Об'єкт і предмет вікової психології. Еволюційні, революційні та ситуаційні зміни і їх порівняний вплив на психічний розвиток. Поняття хронологічного та психологічного віку. Культурно-історична теорія Л.С. Виготського про вік як основну категорію вікової психології. Теорія історичного розвитку дитинства Д.Б. Ельконіна про виникнення дитинства та його якісну своєрідність у людини. Значення вікової психології на сучасному етапі розвитку науки. Її зв'язок із іншими науками. Основні проблеми психології вікового розвитку та її окремих галузей.

Тема 2. Основні методи вікових досліджень.

Генетичний метод як основа вікових досліджень. Стратегії досліджень у віковій психології. Метод зрізів і порівняльний метод як основні організаційні методи вікової психології. Лонгітюдне дослідження. Використання системного підходу при вивченні психіки дитини. Спостереження як метод у роботі з дітьми різного віку. Основні принципи організації констатуючого та формуючого експериментів. Психолого-педагогічний експеримент. Допоміжні методи та їх використання у віковій психології.

Тема 3. Історичний нарис розвитку вікової психології як науки.

Донауковий період розвитку вікових спостережень. Література та мистецтво про психічний розвиток людини. Накопичення фактів про психічний розвиток у книгах-щоденниках (Д. Тідельман, О. Гейфельдер, Ч. Дарвін, І.О. Сікорський, Е.І. Станчинська, А. Павлова, В. Прейер та ін.). Причини виникнення наукової вікової психології. Основні напрямки вікових досліджень у зарубіжній психології. Теорія рекапітуляції Ст. Холла та Дж. Болдуїна. У. Штерн про два фактори психічного розвитку та їхню конвергенцію. Внесок А. Гезелла, Л. Термена у вікові дослідження. А. Біне, К. Бюлер, П. Жане про віковий розвиток. Значення ідей А.Валлона для розвитку вікової психології.

Ж. Піаже про інтелектуальний розвиток дитини. Основні школи зарубіжної вікової психології 20 століття. Розвиток вітчизняної психологічної думки у дореволюційний час: І.М. Сеченов, К.Д. Ушинський, О.П. Нечаєв, П.Ф. Лесгафт, І.О. Сікорський, О.Ф. Лазурський, Г.В. Плеханов та ін. Педологія як комплексна наука вивчення дитячого розвитку. Теорії М.Я. Басова, М.М. Щелованова, П.П. Блонського. Виникнення нових наукових шкіл: Л.С. Виготський та його учні й послідовники. Дослідження О.В. Запорожця. Внесок Д.Б. Ельконіна та В.В. Давидова в розвиток вікової психології. Харківська психологічна школа. Сучасний стан вітчизняної вікової психології.

Тема 4. Закономірності та динаміка психічного розвитку в онтогенезі

Поняття росту та розвитку, їхні співвідношення. Кількісні та якісні зміни в психіці на протязі онтогенезу. Проблема генотипічної та середовищної обумовленості розвитку психіки. Теорії психічного розвитку. Еволюційна (біологізаторська) точка зору. Революційний (соціологізаторський) підхід. Вірогіднісна (схоластична) теорія. Функціональна точка зору. Культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С. Виготського. Проблема взаємозв'язку розвитку з навчанням та вихованням. Вирішення цього питання представниками різних підходів. Джерела, умови та рушійні сили психічного розвитку. Закони розвитку психіки й особистості дитини. Поняття «зона найближчого розвитку». Сензитивні періоди в психічному розвитку.

Тема 5. Проблема періодизації психічного та особистісного розвитку

Дві точки зору на процес розвитку: безперервна та дискретна. Стадіальність розвитку. Приклади періодизацій, що базуються на зовнішніх ознаках розвитку. Періодизації на основі одної ознаки дитячого розвитку (П.П. Блонський, З. Фрейд, М.Ф. Поліцин та ін.). Періодизація психічного розвитку, розроблена Л.С. Виготським. Поняття соціальної ситуації розвитку. Новоутворення як основний критерій стадіальності розвитку. Поняття провідної діяльності. Критичні та літичні періоди розвитку. Періодизація інтелектуального розвитку дитини Ж. Піаже. Роботи А. Валлона, Ш. Бюлер. Психосоціальні кризи розвитку особистості за Е. Еріксоном. Виділення епох і

періодів у дитячому розвитку Д.Б. Ельконіним.

Тема 6. Психічний розвиток немовляти

Пренатальний період розвитку дитини. Криза новонародженості та способи її згладжування. Безпомічність новонародженого, необхідність дорослих для його виживання. Автоматичне включення в роботу основних органів відчуттів. Безумовно рефлексорний характер поведінки новонародженого. Емоційні реакції новонародженої дитини. Комплекс пожвавлення як ознака переходу до літичної стадії розвитку. Розвиток рухів немовляти. Етапи оволодіння активним переміщенням у просторі. Розвиток хватальних рухів і сенсомоторної координації. Початок маніпулювання предметами. Орієнтація немовляти в просторі через рухи та дії. Пізнавальний розвиток дитини першого року життя. Орієнтовно-дослідницька діяльність немовляти. Розвиток сприймання. Зміни в пам'яті. Початок утворення у дітей когнітивних схем. Оволодіння передумовами мовлення – основна задача першого року життя. Етапи розвитку розуміння мови та формування говоріння. Емоційне спілкування з дорослим – ведучий вид діяльності немовляти. Дитячий госпіталізм і його наслідки. Розвиток спілкування дитини. Криза 1-го року: її ознаки та подолання.

Тема 7. Особливості психічного розвитку у ранньому дитинстві

Важливість цього періоду для психічного розвитку людини. Прямоходіння як одне з найважливіших новоутворень віку, його розвиток. Перехід від маніпулятивної до предметної діяльності: три стадії зв'язку дії з предметом. Поява нових видів діяльності в ранньому віці (гра, продуктивна діяльність). Розвиток малювання дитини. Раннє дитинство – сензитивний період засвоєння мовлення. Етапи розвитку мовлення. Найважливіші характеристики дитячого сприймання. Розвиток пам'яті дитини 1-3 років. Особливості розвитку мислення в цей період. Складові розвитку особистості дитини раннього віку. Поява свідомості та самосвідомості. Криза 3-х років: симптоми та подолання. Основні новоутворення періоду.

Тема 8. Розвиток дитини дошкільного віку

Психологічна характеристика ігрової діяльності. Розвиток знакової функції в грі. Поява рольової гри, її основні характеристики: сюжет і зміст, ролі. Розвиток гри в дошкільному віці. Значення гри для психічного розвитку дошкільника. Розвиток малювання. Конструювання та його типи. Елементи навчальної діяльності дошкільника. Етапи виникнення та розвитку трудових дій. Сенсорний й інтелектуальний розвиток дитини 3-7 років. Розвиток перцептивних дій і формування сенсорних еталонів. Розвиток уваги дошкільника. Формування довільного та опосередкованого запам'ятовування. Розвиток наочно-дійового та наочно-образного мислення, поява елементів логічного мислення. Формування понять. Розвиток уяви дошкільника та її функції в житті дитини. Зміни в особистості: засвоєння моральних норм, розвиток мотиваційної сфери, формування довільності, тощо. Основні новоутворення дошкільного віку.

Тема 9. Психологічна готовність до шкільного навчання

Поняття психологічної готовності до навчання у школі. Компоненти «шкільної зрілості». Вимоги до сприймання, уваги, пам'яті й уяви дитини під час прийому до школи. Комунікативна й інтелектуальна готовність дитини до школи. Особистісні (мотиваційні, характерологічні, тощо) особливості дитини, готової до шкільного навчання. Питання діагностики готовності дитини до навчання в школі.

Тема 10. Психологія молодшого школяра

Загальна характеристика вікових особливостей дитини 6-7 років. Криза 7-ми років: її прояви та можливості подолання. Проблеми початкового періоду навчання дитини в школі: необхідність змін режиму дня, відносин із оточенням, системи обов'язків і прав. Адаптація дитини до школи та проблема вирівнювання. Робота з дітьми, які мають труднощі з початку навчання. Навчальна діяльність як провідний вид діяльності в молодшому шкільному віці. В.В. Давидов, С.Д. Максименко, О.М. Матюшкіна про структуру УД і її своєрідність у молодшому шкільному віці. Трудова діяльність. Особливості

спілкування з однолітками та дорослими в молодшому шкільному віці. Зміни, що відбуваються в пізнавальних процесах молодшого школяра (увага, сприймання, пам'ять). Молодший шкільний вік як найважливіший в інтелектуальному розвитку дітей. Основні напрямки особистісного розвитку дітей 7-11 років. Розвиток емоційно-вольової сфери. Поява рефлексії. Новоутворення молодшого шкільного віку.

Тема 11. Криза підліткового віку

Соціальна ситуація розвитку підлітка. Розуміння «перехідності» періоду різними авторами (З. Фрейд, Ст. Холл, Л.С. Виготський, М. Мід, Р. Бенедікт, К. Левін та ін.). Гормональні, морфологічні зміни та розвиток репродуктивної системи як основа психічного розвитку підлітка. Психосексуальний розвиток та пов'язані з цим проблеми (акселерація, дуалізм кохання та сексу, формування статевих установок і поведінки, реконструкція тілесного образу Я, тощо). Почуття дорослості та напрямки його реалізації в підлітковому віці. Особливості розвитку сприймання, уваги й уваги людини в цей віковий період. Зміни, що відбуваються в пам'яті, мисленні та мовленні учнів середніх класів. Розвиток самосвідомості – центральний психічний процес перехідного віку та пов'язані з цим питання: почуття самотності та страху, відкриття свого внутрішнього світу та розширення часової перспективи, прагнення до самоствердження та відхід від дійсності. Афект неадекватності. Особливості спілкування дівчат та хлопців з однолітками. Підліткові групи: особливості їхньої організації. Емансипація від дорослих – основа взаємодії з батьками, вчителями й іншими дорослими. Особливості навчальної діяльності підлітків. Розвиток особистості та її «друге народження» (О.М. Леонтьєв).

Тема 12. Відхиляюча поведінка в підлітковому віці.

Виділення категорії «важких підлітків». Делінквентна та девіантна поведінка. Біологічні та соціальні фактори, що провокують відхиляючу поведінку. Основні причини її виникнення. Сім'ї, у яких найбільша можливість появи в дітей відхиляючої поведінки. «Важкі» підлітки та школа. Неформальні групи молоді та їхній вплив на формування відхиляючої поведінки.

Психологічні особливості школярів із делінквентною та протиправною поведінкою. Акцентуації характеру як один із можливих факторів формування відхиляючої поведінки.

Тема 13. Психологія ранньої юності

Загальна характеристика ранньої юності як перехідного періоду від дитинства до дорослості. Навчально-професійна діяльність – основний вид діяльності цього вікового періоду. Особливості навчальної діяльності в юнацькому віці. Професійна орієнтація та самовизначення. Формування світогляду, власних уявлень про навколишній світ і про себе. Сталі інтереси, вподобання, заняття. Перехід до самостійного життя.

Рекомендована література до курсу «Вікова психологія»

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология. – М.:1998.
2. Аверин В.А. Психология детей и подростков. – СПб.:1998.
3. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М.:1986.
4. Богданова О.С., Черникова С.В. Современный старшеклассник.// Советская педагогика. – 1986. - №2 – с.18-25.
5. Бодалев А.А. Неотложные задачи возрастной и педагогической психологии.// Вопр.психологии. – 1983 -№4 – с.5-10.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.:1968.
7. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе.// Вопр. психологии. – 1979 - №4 – с.23-34.
8. Валлон А. Психическое развитие ребенка. – М.:1965.
9. Венгер Л.А. Воспитание и обучение /Дошкольный возраст. -М.:1969.
- 10.Вікова психологія. /за ред. Г.С.Костюка – К.:1976.
- 11.Возрастная и педагогическая психология/ под ред. А.В.Петровского – М.:1979.
- 12.Возрастная и педагогическая психология/ под ред. М.В.Гамезо, М.В.Матюхина. – М.:1984.
- 13.Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков/ под ред. Д.Б.Эльконина, Т.В.Драгуновой. – М.:1967
- 14.Возрастные возможности усвоения знаний (младшие классы)./ под ред Д.Б.Эльконина, В.В.Давыдова. – М.:1966.
- 15.Вопросы психологии школьника/ под ред.Л.И.Божович. – М.:1951.
- 16.Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. –М.:1956.
- 17.Выготский Л.С. Собрание сочинений / в 6-ти т./ –М.: 1983, 1984. –т.3,4.
- 18.Гальперин П.Я. Развитие исследований по формированию умственных действий // Психологическая наука в СССР. – М.:1959.
- 19.Гальперин П.Я. К учению об интериоризации. //Вопр. психологии. –1966 - №2 – с.20-28.
- 20.Гальперин П.Я., Запорожец А.В., Карпова С.Н. Актуальные проблемы возрастной психологии. – М., 1978.

21. Гамезо М.В., Герасимова В.С., Горелова Г.Г., Орлова Л.М. Возрастная психология: личность от молодости до старости. – М.: 1999.
22. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. – М.:1998.
23. Давыдов В.В. Виды обобщения в обучении. – М.:1972.
24. Давыдов В.В. Проблема периодизации психического развития. / Возрастная и педагогическая психология. – Пермь:1974.
25. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.:1986.
26. Давыдов В.В., Эльконин Д.Б., Маркова А.К. Основные вопросы современной психологии детей младшего возраста. / Проблемы общей, возрастной и педагогической психологии. М.:1978.
27. Диагностика умственного развития дошкольников./ под ред. Л.А.Венгера и В.В.Холмовского. – М.:1978.
28. Дусавицкий А.К. Дважды два – икс? – М.:1985.
29. Дусавицкий А.К. Развитие личности в учебной деятельности. – М.:1995.
30. Запорожец А.В. Психология. – М.:1960.
31. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание. – М.:1961.
32. Коломинский П.Я. Психология детского коллектива. – М.:1960.
33. Кон И.С. Психология ранней юности. – М.:1990.
34. Крайг Г. Психология развития. - СПб.:2000.
35. Кулагина И.Ю. Возрастная психология: развитие ребенка от рождения до 17 лет. – М.:1997.
36. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения (в 2-х т.) – М.:1983 – т.1.
37. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М.:1972.
38. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. – Ленинград:1983.
39. Марцинковская Т.Д. История детской психологии. – М.:1998.
40. Моргун В.Ф., Ткачева Н.Ю. Проблема периодизации развития личности в психологии. – М.:1981.
41. Мухина В.С. Возрастная психология. – М.:1997.
42. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М.:1981.

- 43.Немов Р.С. Психология (в 3-х т.). – М.:1995.
- 44.Обухова В.С. Возрастная психология. – М.:1996.
- 45.Основи практичної психології. /за ред. В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелевої. – К.:1999.
- 46.Опыт системного исследования психики ребенка. /под ред. Н.И.Непомнящей. – М.:1975.
- 47.Особенности обучения и психического развития школьников 13-17 лет. /под ред И.В.Дубровиной, Б.С.Круглова. – М.:1988.
- 48.Петровский А.В. Развитие личности и проблема ведущей деятельности. //Вопр. психологии. – 1987 - №1 – с.15-26.
- 49.Пиаже Ж. Психология интеллекта. //Избранные психологические труды. – М.:1969.
- 50.Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. – М.:1994.
- 51.Пиаже Ж Теория Пиаже.//История зарубежной психологии 30-60г.г. Тексты. – М.:1986.
- 52.Психология развивающейся личности. /под ред. А.В.Петровского. – М.:1987.
- 53.Рабочая книга школьного психолога./под ред. И.В.Дубровиной. – М.:1991.
- 54.Рогов В.И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М.:1996.
- 55.Роменец В.А. Історія психології. – К.:1978
- 56.Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.:1999.
- 57.Слободчиков В.И. Категория возраста в психологии и психическое развитие. //Вопр. психологии. – 1991 - №2 – с.37-50.
- 58.Фрейд З. Введение в психоанализ. – М.:1989.
- 59.Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.:1990.
- 60.Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии (под ред. И.И.Ильясова и В.Я.Ляудис). – М.:1981.
- 61.Эльконин Д.Б. Введение в психологию развития. – М.:1995.
- 62.Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.:1976.
- 63.Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. – М.:1974.
- 64.Эриксон Э. Детство и общество. – Ленинград:1996.
- 65.Ярошевский М.Г. История психологии. - М.:1999.

ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Предмет, завдання та методи педагогічної психології

Предмет педагогічної психології. Предмет психології навчання й виховання. Психологія педагогічної діяльності. Психологія управління в освіті. Завдання Психологічна служба в системі освіти. Психологія вчителя. Завдання педагогічної психології на сучасному етапі. Методи педагогічної психології. Загальні та спеціальні методи. Експеримент у педагогічній психології, схеми його організації, вимоги до нього. Методи визначення рівня сформованості пізнавальної діяльності особистості учня. Використання тестів й інших психодіагностичних методик у педагогічній психології.

Тема 2. Проблеми педагогічної психології

Проблеми сензитивного періоду в розвитку. Проблема зв'язку педагогічного впливу та психологічного розвитку дитини. Проблема співвідношення навчання, виховання та розвитку. Проблема індивідуалізації та диференціації. Проблема оптимізації навчально-виховного процесу.

Тема 3. Психологія навчання

Психологічна характеристика процесу навчання. Теорії навчання. Сутність навчання, учіння, наuczіння та здібностей до навчання. Знання, уміння й навички. Сучасні форми й методи та засоби навчання. Типи навчання. Психологічні основи використання технічних засобів навчання (ТЗН). Психологія педагогічного оцінювання.

Тема 4. Психологія навчальної діяльності

Психологічна характеристика навчальної діяльності. Структура навчальної діяльності. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності. Види навчальної діяльності. Форми організації навчальної діяльності. Індивідуальні відмінності в навчальній діяльності. Особливості навчання дітей різного віку.

Тема 5. Психологія виховання

Виховання, як предмет педагогічної діяльності, його місце в системі психологічних наук. Теорії виховання. Цілі виховання. Психологічна характеристика різних методів і засобів виховання. Проблеми виховання характеру, мотивів, волі, особистості й форм її поведінки. Соціально-психологічні аспекти виховання. Спілкування й виховання. Колектив і розвиток особистості. Роль сім'ї в вихованні. Виховання як процес формування та зміни соціальних установок. Виховання дітей різного віку.

Тема 6. Психологія педагогічної діяльності

Структура педагогічної діяльності її функції. Педагогічні здібності й умови розвитку педагогічної майстерності. Психологічні вимоги до особистості вчителя. Педагогічна спрямованість особистості вчителя. Педагогічне спілкування, його структура та функції. Стили педагогічного спілкування.

Тема 7. Психологія вищої школи

Предмет і завдання психології вищої школи. Психологічна характеристика навчальної діяльності студентів. Мотиваційна основа навчання студентів. Самостійна робота студентів. Сучасні методи навчання у вищій школі. Психологія самоосвіти та самовдосконалення викладача.

Теми 8 – 10. Психолого-педагогічна характеристика учня, класу.

Психологічний аналіз уроку та виховного заходу

Вимоги до психолого-педагогічної характеристики, її схема. Схема аналізу уроку та виховного заходу. Написання психолого-педагогічних характеристик.

Рекомендована література до курсу «Педагогічна психологія»

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2-х т. М., 1980.
2. Анцыферова Л.И. К психологии личности как развивающейся системе. // Психология формирования и развития личности. М., 1981.
3. Акопов Г.В. Социальная психология высшего образования. Самара, 1993.
4. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. М., 1977.
5. Бодалев А.А. Личность и общение. М., 1983.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте.
7. Венгер Л.А. Педагогика способностей. М., 1973.
8. Выготский Л.С. Педагогическая психология.
9. Возрастная и педагогическая психология/ под ред. М.В.Гамезо, М.В.Матюхина. – М.:1984.
10. Возрастная и педагогическая психология/ под ред. А.В.Петровского М.:1979.
11. Габай Т.В. Педагогическая психология. М., 1995.
12. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. Л.,1988.
13. Головей Л.А., Грищенко Н.А. Психологическая служба в школе. Л., 1987.
14. Давыдов В.В. Учебная деятельность: состояние и проблемы исследования // Вопросы психологии, 1991, № 6.
15. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. М., 1986.
16. Дусавицкий А.К. Дважды два – икс? – М.:1985.
17. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение. Л., 1985.
18. Захарова А.В. Психология обучения старшеклассников. М., 1976.
19. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Ростов-на-Дону, 1997.
20. Зинченко В.П., Морганов Е.Б. Человек развивающийся. М., 1994.
21. Зинченко В.П. Психологическая педагогика. Самара, 1988.
22. История зарубежной психологии 30-60-е гг. XX века. Тексты. М., 1986.
23. Кабанова-Меллер Е.Н. Учебная деятельность и развивающее обучение. М., 1981.
24. Калмыкова З.И. Продуктивное мышление как основа обучаемости. М., 1981.
25. Кон И.С. Психология старшеклассника. М., 1980.
26. Крутецкий Г.А. Психология Обучения и воспитания школьников. М., 1976.

- 27.Лазурский А.Ф. Очерк науки о характерах. М., 1995.
- 28.Левитина С.С. Можно ли управлять вниманием школьника? М., 1980.
- 29.Лингарт Й. Процесс и структура человеческого учения. М., Прогресс, 1970.
- 30.Леонтьев А.А. Психология общения. Тарту, 1974.
- 31.Леонтьев А.А. Педагогическое общение. М., 1979.
- 32.Маркова А.К. Психология труда учителя. М., 1993.
- 33.Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. М., 1983.
- 34.Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. М., 1972.
- 35.Махмутов М.И. Проблемное обучение. Основные вопросы теории. М., 1975.
- 36.Машбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью. К., 1987.
- 37.Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения. М., 1988.
- 38.Мудрик Д.В. Общение как фактор воспитания школьников. М., 1984.
- 39.Немов Р.С. Психология. В 3-х кн. Кн. 2. М., 1995.
- 40.Основы педагогического мастерства / Под. ред. И.А.Зязюна, М., 1989.
- 41.Отечественные теории учения / Под. ред. Талызиной Н.Ф., Володарской И.А. М., 1996.
- 42.Педагогика / Под. ред. Бабанского. М., 1983.
- 43.Пономарев Я.А. Психология творчества. М., 1976.
- 44.Педагогічна психологія / Под. ред. Проколієнко. К.
- 45.Познавательные процессы и способности в обучении / Под. ред. В.Д. Шадрикова. М., Просвещение, 1990.
- 46.Рабунский Е.С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников. М., 1975.
- 47.Реан А.А. Психология педагогической деятельности. Ижевск, 1994.
- 48.Реан А.А., Коломенский Я.Л. Социальная педагогическая психология. СПб., 1999.
- 49.Стоунс Э. Психопедагогика. Психологическая теория и практика обучения.
- 50.Талызина Н.Т. Управление процессом усвоения знаний (психологические основы). М., 1984.

- 51.Фридман Л.М., Волков К.Н. Психологическая наука – учителю. М., 1985.
- 52.Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии (под ред. И.И. Ильясова и В.Я. Ляудис). – М.:1981.
- 53.Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. М., 1974.
- 54.Якиманская И.С. Развивающее обучение. М., 1979.
- 55.Ярошевский М.Г. Психология в XX столетии. Теоретические проблемы развития психологической науки. 2-е изд. М., 1974.
- 56.Якунин В.А. Педагогическая психология. СПб., 1998.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Становлення психології як самостійної науки

1. Природничонаукові передумови виникнення експериментальної психології.

Вплив зрушень у біології та фізіології на зміни характеру психології. Фізіологічна спрямованість перших психологічних експериментів. Залежність психічного від фізичного та фізіологічного. Психофізика та психофізіологія.

2. Соціально-історична обумовленість експериментальної психології.

Зміни в суспільній структурі найбільш розвинених у промисловому відношенні країн Європи та Америки як одна з передумов розвитку експериментальної психології. Зростання соціальної значущості психології, потреб практики. Формування прикладної психології. Виникнення окремих галузей психології.

3. Філософські корені експериментальної психології.

С.Л. Рубінштейн про етапи розвитку психологічної науки. Принципи пояснення психічного. Розвиток матеріалістичної традиції в психології.

ТЕМА 2. Предмет, завдання, історія розвитку експериментальної психології..

1. Експериментальна психологія як основа розвитку загальної та прикладної психології.

Етапи розвитку психології як науки. Взаємовідношення загальної та прикладної психології. Диференціація й інтеграція окремих областей психологічного знання як основний показник розвитку експериментальної психології.

2. Специфіка розвитку експериментальної психології за кордоном.

Особливості розвитку експериментальної психології в розвинутих капіталістичних країнах: Німеччині, Англії, Франції, США.

3. Становлення та розвиток вітчизняної експериментальної психології.

Перші експериментально-психологічні лабораторії при психіатричних клініках. Внесок Н.Н. Ланге, А.П. Нечаєва, А.Ф. Лазурського, Г.І. Челпанова в

розвиток експериментальної психології. Формування основоположних принципів вітчизняної психологічної науки та їхній вплив на розвиток експериментальної психології.

4. Основні напрями розвитку експериментальної психології на сучасному етапі.

Діалектична єдність теорії, практики й експерименту як необхідна умова розвитку не тільки експериментальної психології, а й всієї системи психологічних наук.

ТЕМА 3. Проблема методу в експериментальній психології.

1. Традиційні методичні прийоми дослідження психіки.

Розвиток методів і понять психології, їхній взаємозв'язок. Філософська психологія, її методи. Інтроекція й інтерпретація.

2. Проблема інтроекції в психології.

Е. Кант про трудність і ненадійність самоспостереження. Критика методу інтроекції в межах філософії позитивізму. Про метод інтроекції в роботах представників Вюрцбургської школи. Метод самоспостереження в сучасній психології.

3. Початок лабораторного експерименту в психології.

Значення лабораторного експерименту для розвитку психологічної науки. Перші психологічні експерименти – експерименти в області психофізики. Введення експерименту в область вищих психічних функцій Г. Ебінгаузом та А. Біне. Розробка основ статистичних методів психології Ф. Гальтоном. Основні проблеми, пов'язані з застосуванням лабораторного експерименту в психології.

ТЕМА 4. Наукові основи психологічного експерименту

1. Зміст психологічного експерименту.

Експеримент як вивчення причинно-наслідкового зв'язку між явищами. Порівняння експерименту та спостереження. Експеримент як узагальнення. Умови експерименту.

2. Експериментальні змінні, їхня взаємодія та взаємообумовленість.

Незалежна, залежна, зовнішня змінна. Відношення між незалежною та залежною змінними. Експериментальні гіпотези.

3. Види психологічного експерименту.

Класифікація експериментів.

4. Методологічні принципи побудови експериментально-психологічного дослідження.

Стадії експерименту. Стадія підготовки експерименту, що вбирає в себе створення груп випробуваних, виділення перемінних, планування експерименту. Стадія експериментування та три її фази: інструкція, основний експеримент, контрольний експеримент. Проблема контролю експериментальних перемінних на всіх стадіях експерименту.

5. Відношення репрезентативності.

Поняття репрезентативності. Розуміння відношення репрезентативності на початку лабораторного експерименту в психології. Зв'язок експериментальних даних і даних, які не є експериментальними завдяки принципу репрезентативності.

ТЕМА 5. Організація та проведення експериментального дослідження

1. Підготовчий етап експериментального дослідження.

Робота з науковою літературою за обраною темою. Формулювання гіпотези й ідей плану експерименту. Визначення експериментальних перемінних. Вибір експериментальних методик. Планування дослідження. Відбір і розподіл іспитованих по групам.

2. Проведення експерименту.

Підготовка експериментатора, інструктування та мотивування випробуваних, експериментування, реєстрація даних.

ТЕМА 6. Заходи вимірювання, статистичні способи обробки та оформлення результатів експериментального дослідження.

1. Процес вимірювання як основа будь-якої емпіричної науки.

Вдосконалення принципів та техніки вимірювання як основний фактор розвитку науки. Сутність процедури психологічного шкалювання.

2. Типи вимірювальних шкал.

Шкали найменувань або номінативні шкали, шкали порядку або ординальні шкали, шкали інтервалів, шкали відношень.

3. Обробка результатів експериментального дослідження.

Розподіл результатів. Види розподілу первинних результатів: нормальний розподіл, бімодальний розподіл, асиметричний розподіл.

4. Подання результатів експерименту.

Подання результатів розподілу дискретних ознак. Подання результатів розподілу безперервних ознак. Групування первинних результатів.

5. Первинна статистична обробка експериментальних даних.

Статистичні показники для характеристики сукупності експериментальних даних. Рівні значущості. Оцінка достовірності експериментальних даних. Коефіцієнти кореляції.

6. Вимоги до оформлення результатів експериментального дослідження.

Урахування принципу відтворюваності експерименту при оформленні його результатів. Структура експериментального звіту. Вимоги до оформлення наукової статті.

ТЕМА 7. Експериментальне дослідження уваги

1. Дослідження основних якостей уваги.

Застосування методик Е. Крепеліна, Б. Бурдона, Шульте, Ф. Горбова для вивчення таких якостей уваги як стійкість, концентрація, розподіл, переключення, вибірковості.

2. Дослідження виснажливості активної уваги та працездатності.

Процес працездатності, його етапи. Крива працездатності. Вивчення особливостей процесу працездатності, виснажливості та втомлюваності.

ТЕМА 8. Експериментальна психологія пам'яті

1. Класичні методи дослідження пам'яті.

Завдання, які ставили перед собою перші психологи – дослідники пам'яті. Використання беззмістовних складів в якості стимулюючого матеріалу. Вимога єдиних умов проведення експерименту для всіх його учасників. Характеристика

класичних методів дослідження пам'яті.

2. Дослідження пам'яті в руслі функціонально-генетичного підходу.

Пам'ять як одна з вищих психічних функцій. Основне завдання дослідження пам'яті в руслі функціонально, генетичного підходу. Методики подвійної стимуляції, методика піктограм, методика змін характеристик опорних стимулів для запам'ятовування та самостійного придумування словесних опор для запам'ятовування.

3. Дослідження залежності пам'яті від особливостей діяльності.

Методики, спрямовані на вивчення залежності запам'ятовування від місця матеріалу в структурі діяльності. Методики, спрямовані на вивчення залежності запам'ятовування від особливостей способів діяльності. Методики, присвячені вивченню залежності запам'ятовування від мотиву діяльності.

4. Дослідження структури процесу запам'ятовування.

Виділення конкретних дій й операцій, які використовуються під час запам'ятовування. Основна складність дослідження структури процесу запам'ятовування. Характеристика конкретних методик.

5. Дослідження інтерференції в пам'яті.

Класичні схеми дослідження інтерференції в пам'яті. Вивчення впливу особливостей діяльності, яку виконує людина, на інтерференцію. Характеристика конкретних методик.

6. Дослідження структури процесу відтворення.

Виділення процесу відтворення як самостійного об'єкту дослідження. Основні методи дослідження структури процесу відтворення.

ТЕМА 9. Експериментальні дослідження мислення

1. Експериментальні дослідження мислення представниками Вюрцбургської школи.

Дослідження Марбе, Уатта, Н. Аха, Тейлора, Мессера, Бюлера.

2. Аналіз психологічних факторів у процесі мислення.

Виділення факторів, які визначають адекватність здійснення процесу вирішення задач. Вивчення цих факторів у дослідженнях Н. Майера, К. Дункера, А. Лачінса, Ю.Ф. Полякова.

3. Методи дослідження мисленневих стратегій у процесі вирішення завдань.

Використання методу міркування вголос для аналізу мисленневих стратегій, його достоїнства та недоліки. Методики Дж. Брунера та Ф. Клікса для дослідження мисленневих стратегій.

4. Дослідження процесу формування понять.

Методика штучних слів Н. Аха. Переробка цієї методики Л.С. Виготським, Л.С. Сахаровим.

5. Методики вивчення особливостей протікання мисленневих операцій.

Методики вивчення особливостей операцій класифікації, виключення, узагальнення.

ТЕМА 10. Експериментальні дослідження мовлення

1. Асоціативний експеримент К. Юнга, види асоціативних експериментів.

Вивчення асоціацій К. Юнгом для виявлення прихованих потягів. Вільний асоціативний експеримент. Логічний і граматичний критерії оцінки змісту відповідей випробуваних. Ланцюговий асоціативний експеримент. Парний асоціативний експеримент (проба з лідером). Скерований асоціативний експеримент.

2. Вивчення семантики мовних одиниць методом семантичного диференціалу.

Вивчення семантики мовних утворень як один із найважливіших напрямів психології мовлення. Експериментальні дослідження зв'язків значень і змістів. Сутність методики Ч. Осгуда.

3. Дослідження породження та розуміння висловлювань.

Проблема породження та розуміння висловлювань як одна з найактуальніших тем дослідницьких робіт із психології мовлення. Основні види одиниць мови: лексичні та граматичні. Дослідження граматичної сторони породження та розуміння мови. Моделі породження та розуміння морфемної структури речень: теоретико-комунікаційна, модель породження за «безпосередньо складовим», трансформаційна модель. Методика зіставлення речень Дж. Міллера.

ТЕМА 11. Шляхи експериментально-психологічного вивчення емоцій і почуттів

1. Самоспостереження феноменологічного боку емоцій і почуттів.

Метод самозвітів учасника експерименту, його переваги та недоліки. Метод самооцінки за шкальованим списком визначень емоційних станів.

2. Аналіз експресивних проявів емоцій та почуттів.

Безконтактний метод оцінки емоційного стану людини. Довільна та мимовільна експресія. Мимовільна пантоміміка як найбільш інформативна індикація емоційного стану. Схема Г. де Сюпервіля.

3. Реєстрація фізіологічних корелятів емоціональних станів.

Фізіологічні зміни під час емоційних станів. Основні індикатори фізіологічних зрушень під час вивчення емоцій: частота дихання, серцеві скорочення, шкірогальванічна реакція, артеріальний тиск, судинні зміни, температура шкіри, зрушення в електроміограмі.

ТЕМА 12. Проблеми дослідження особистості в експериментальній психології

1. Теоретичні проблеми дослідження особистості.

Особистість як найбільш складний об'єкт дослідження. Неоднозначність трактування особистості та її структури в психології, що визначає різні підходи до її дослідження.

2. Проблема методу під час дослідження особистості.

Складність контролю за експериментальними змінними, коли мова йде про експериментальне дослідження особистості. Шляхи зменшення невизначеності експериментальної ситуації. Стратегії вивчення особистості. Схема найважливіших напрямів дослідження особистості Р. Мейлі.

3. Методи дослідження особистості.

Спостереження та близькі до нього методи. Спеціальні експериментальні методи. Особистісні опитувальники та інші методи, що базуються на оцінці та самооцінці

Рекомендована література до курсу «Експериментальна психологія»

1. Адлер Ю.П. Предпланирование эксперимента. - М. - 1978.
2. Анамарин И.П., Васильев Н.Н., Амбросов В.А. Быстрые методы статистической обработки и планирования экспериментов. - Л.: ЛГУ - 1974.
3. Ананьев Б.Г. О проблеме современного человекознания. - М.: Наука. - 1977.
4. Апресян Ю.Д. Современные методы исследования значений // Проблемы структурной лингвистики. – М.: Изд-во АН СССР. – 1963. – С. 173-175.
5. Балин В.Д. Теория и методология психологического исследования. - Л.: ЛГУ. – 1989.
6. Баскакова И.Л. Некоторые возможности обработки экспериментальных данных устойчивости внимания по методу корректурной пробы // Вопросы психологии. - 1968. - № 3.
7. Блейхер В.М., Крук И.В. Патопсихологическая диагностика. – Киев: Здоров'я. – 1986.
8. Бойко Е.И. Время реакции человека (история, теория, современное состояние и практическое значение хронометрических исследований). – М.: Медицина. – 1964.
9. Бороздина Л.В. Исследование уровня притязаний. - М.: МГУ. – 1986.
10. Бороздина Л.В., Видинска Л. Притязания и самооценка // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. - 1986. - № 3. – С. 21-31.
11. Бочарова С.П. Память в процессах обучения и профессиональной деятельности. – Тернополь: Астон. – 1997.
12. Бредбент Д.Е. Современные исследования кратковременной памяти // Вопросы психологии. – 1966. - № 3.
13. Вопросы экспериментальной психологии и ее истории. Сб. тр. - М.: МГПИ. – 1974.
14. Вопросы экспериментальной психологии и ее истории. Сб. тр. - М.: МГПИ. – 1975.
15. Вудвортс Р. Экспериментальная психология. – М.: ИЛ. – 1950.

16. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Собр. Соч. - М.: Педагогика. – 1982. – т. 2 – С. 6-361.
17. Ганзен В.А. Системные описания в психологии. - Л.: ЛГУ. - 1984.
18. Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. - М.: Прогресс. – 1976.
19. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. - М.: Изд-во Моск. ун-та. - 1982.
20. Добрынин Н.Ф. Основные вопросы психологии внимания // Психологическая наука в СССР. т. 1. - 1959. - С. 211-212.
21. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. Учебное пособие. - СПб.: Питер. - 1997.
22. Ждан А.Н. Вильгельм Вундт // Вестник МГУ. Сер. 14 “Психология”. - 1979. - № 3. – С. 72-80.
23. Забродин Ю.М., Лебедев А.Н. Психофизиология и психофизика. – М.: Наука. – 1977.
24. Заика Е.В. Экспериментальная психология памяти: основные методики и результаты исследований. – Харьков: ХГУ. – 1992.
25. Зинченко В.П., Леонова А.Б., Стрелков Ю.К. Психометрика утомления. – М.: МГУ. – 1977.
26. Иванова А.Я. Обучаемость как принцип оценки умственного развития детей. – М.: Изд-во МГУ. - 1976.
27. Изард К.Е. Эмоции человека. - М. - 1980.
28. Коган В.М., Роговин М.С. Ассоциативный эксперимент и его клиническое применение // Вопросы психологии. – 1961. - № 6 – С. 105-113.
29. Корабельников К.В., Серебрякова Р.О. Методики исследования интеллекта и мышления // Исследования личности в клинике и экстремальных условиях. – Л.: Б.и. – 1969.
30. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. - М.: Изд-во Моск. ун-та. – 1997.
31. Крылов В.Ю. Геометрическое представление данных в психологических исследованиях. - М.: Наука. – 1990.

32. Куликов Л.В. Психологическое исследование. - СПб.: Наука. – 1994.
33. Кэмпбелл Д. Модели эксперимента в социальной психологии и прикладных исследованиях. - М.: Прогресс. – 1980.
34. Леонтьев А.А. Психолингвистика. – Л.: Наука. – 1967.
35. Леонтьев А.А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. – М.: Наука. – 1969.
36. Ломов Б.Ф. Психология в системе наук и в общественной практике. // Вестник АН СССР. – 1979. - № 10. – С. 35-45.
37. Мельников В.М., Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности. – М.: Просвещение. - 1985.
38. Налимов В.В. Теория эксперимента. - М. – 1971.
39. Ольшанникова А.Е. О некоторых физиологических коррелятах эмоциональных состояний // Проблемы дифференциальной психофизиологии. – т. У1. – М.: Просвещение. – 1969.
40. Основные направления исследований психологии мышления в капиталистических странах / под ред. Е.В. Шороховой. – М. – 1966.
41. Практикум по общей и экспериментальной психологии / под ред. А. А. Крылова. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та. – 1987.
42. Практикум по психологии / под ред. А.Н. Леонтьева, Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во Моск. ун-та. – 1972.
43. Практикум по экспериментальной и прикладной психологии / под ред. А.А. Крылова. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та. – 1990.
44. Практикум по экспериментальной психологии / под ред. В.Д. Шадрикова. Вып. 1. – Ярослав.: ЯГУ. – 1974.
45. Проблемы экспериментальной психологии. – Львов: О-во психологов СССР. – 1983.
46. Процесс мышления и закономерности анализа, синтеза и обобщения: Экспериментальные исследования. – М.: Изд-во АН СССР. – 1960.
47. Развитие и современное состояние психологической науки в СССР / под ред. А. Смирнова. - М.: Педагогика. - 1975.
48. Рамуль К.А. Введение в методы экспериментальной психологии. – Тарту: ТГУ. - 1963.

49. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций. – М. - 1979.
50. Роговин М.С. Введение в психологию. - М.: Высшая школа. – 1969.
51. Роговин М.С., Залевский Г.В. Теоретические основы психологического и патопсихологического исследования.- М. - 1988.
52. Роговин М.С. Психологическое исследование.- Ярослав.: ЯрГУ. – 1979.
53. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования – М. – 1958.
54. Рубинштейн С.Я. Экспериментальные методики патопсихологии и опыт их применения в клинике. – М.: Медицина. – 1972.
55. Симонов П.В. Эмоциональный мозг: Физиология. Нейроанатомия. Психология эмоций. – М.: Наука. – 1981.
56. Смирнов А.А. Проблемы психологии памяти. – М.: Просвещение. – 1966.
57. Соколов А.Н. Внутренняя речь и мышление. – М.: Просвещение. – 1968.
58. Тепеницына Т.И. Анализ ошибок при исследовании внимания методом корректурной пробы // Вопросы психологии. – 1959. - № 5. – С. 145-153.
59. Учебно-методические указания для студентов отделения психологии по психологическому практикуму. – Харьков: ХГУ. – 1989.
60. Экспериментальная психология / под ред. С. Стивенса. В 2-х т. – Т.1 - М.: ИЛ – 1960.
61. Экспериментальная психология / под ред. С. Стивенса. В 2-х т. – Т.2 - М.: ИЛ – 1963.
62. Экспериментальная психология / Ред.-сост. П. Фресс, Ж. Пиаже. – М.: Прогресс. – 1966-1968. – Вып. 1-6
63. Ярошевский М.Г., Анцыферова Л.И. Развитие и современное состояние зарубежной психологии. – М.: Педагогика. – 1974.
64. Ярошевский М.Г. История психологии. – М.: Мысль. – 1976.
65. Ярошевский М.Г. Психология в XX столетии: Теоретические проблемы развития психологической науки. 2-е изд. - М.: Политиздат. - 1974.

ТЕМА 1. Психодіагностика як теоретична дисципліна та сфера практичної діяльності психолога

1. Предмет та завдання сучасної психодіагностики.

Психодіагностика як наука та практика постановки психологічного діагнозу. Особливості психодіагностичного дослідження, його відмінності від наукового дослідження. Завдання психодіагностики. Основні сфери використання психодіагностичних методів: професійна підготовка та відбір, психологічна корекція, освіта.

2. Класифікація методів психодіагностики.

Стандартизовані методи: об'єктивні тести; стандартизовані самозвіти (тести-опитувальники, відкриті опитувальники з подальшим контент-аналізом, шкальні техніки, індивідуально-орієнтовані техніки). Експертні або клінічні методи: проективні методики; діалогічні техніки.

3. Організація та проведення психодіагностичного дослідження.

Попередній збір даних про учасника дослідження, формулювання завдання дослідження, відбір психодіагностичних методик, проведення дослідження, статистична та клінічна обробка даних, їхня інтерпретація, формулювання психологічного діагнозу та оформлення висновку.

4. Вимоги до психодіагностичної літератури, методичних матеріалів і методик.

Вимоги до дослідницької літератури, до довідково-методичних видань, до інструктивних документів, до популярних видань. Вимоги до тестів й експертних методик.

5. Вимоги до розробників і користувачів психодіагностичного інструментарію, етичні принципи в роботі психолога.

Вимоги до користувачів-психологів, до спеціалістів-суміжників, до психологів-психометристів, до використання комп'ютера в психодіагностичному дослідженні. Професійно-етичні принципи в роботі психолога. Література: 2,6,9,10,15,16,18,19,25,26,29.

ТЕМА 2. Тести як інструмент чисельної оцінки психологічних якостей

1. Історія виникнення та розвитку психологічних тестів.

Тест як система випробувань. Початок наукового тесту в психології. Тести Ф. Гальтона та Дж. Кеттелла. Тести в психотехніці та педології. Критика тестів у 30-х роках. Наукова робота з вдосконалення психологічних тестів.

2. Загальна характеристика сучасних тестів.

Тест як інструмент кількісної оцінки психологічних якостей. Теоретичне обґрунтування тесту. Емпіричне обґрунтування тесту.

3. Класифікація тестів.

Тести вербальні та практичні. Тести групові й індивідуальні. Тести інтелекту та особистості. Тести швидкості та результативності.

4. Вимоги до процедури тестування.

Попередня підготовка експериментатора. Умови тестування. Мотивування випробуваного. Установлення контакту. Інструктування. Тестування випробуваних різних вікових груп.

Література: 1,2,5,8,10,26.

ТЕМА 3. Психометричні основи психодіагностики

1. Тестові норми та їхня репрезентативність.

Статистична природа тестових шкал. Проблема міри в психометриці та властивості пунктів тесту. Нормалізація шкали. Оцінка типу розподілу. Стандартизація шкали. Перевірка стійкості розподілу. Репрезентативність критеріальних тестів.

2. Надійність тесту.

Типи характеристик надійності: надійність ретестова, надійність паралельних форм, надійність частин тесту. Засоби підвищення надійності.

3. Валідність тесту.

Типи валідності: змістовна, емпірична, конструктна, критеріальна.
Література: 1,2,6,8,24,25,26,27,28.

ТЕМА 4. Проблеми психодіагностики інтелекту

1. Основні підходи до визначення та структури інтелекту.

Інтелект як узагальнена здібність до навчання. Інтелект як здібність до абстрактного мислення. Інтелект як здібність до адаптації. Інтелект як те, що вимірюється тестами інтелекту. Монофакторна, ієрархічна та мультифакторна теорії інтелекту. Позафакторні теорії інтелекту.

2. Призначення та будова найбільш поширених у нашій країні тестів інтелекту.

Тест прогресивних матриць Равена, тест структури інтелекту Амтхауера, шкали дослідження інтелекту Векслера, шкільний тест розумового розвитку.

3. Діагностичне значення вимірювання інтелекту.

Рівні аналізу результатів тестів інтелекту: кількісний показник інтелекту, співвідношення кількісних показників за окремими субтестами, співвідношення оцінок усередині кожного з субтестів, якісний аналіз. Обмеження використання тестів інтелекту.

Література: 5,8,9,13,14.

ТЕМА 5. Особистісні опитувальники як метод дослідження особистості

1. Загальна характеристика особистісних опитувальників.

Особистісні опитувальники як реалізація суб'єктивного діагностичного підходу. Короткий історичний нарис виникнення та розвитку особистісних опитувальників.

2. Класифікація особистісних опитувальників.

Опитувальники рис особистості, типологічні опитувальники, опитувальники мотивів, інтересів, цінностей, установок.

3. Проблеми, пов'язані з конструюванням та використанням опитувальників.

Фальсифікація відповідей. Вплив установки досліджуваного на характер відповідей (соціально схвальні відповіді, експертні ситуації, тенденція давати певну відповідь). Особливості розуміння питань. Мінливість відповідей і психометричний парадокс.

Рекомендована література до курсу «Психодіагностика»

1. Аванесов В.С. Тесты в социологическом исследовании. М.: Наука, 1982.
2. Анастаси А. Психологическое тестирование. В 2 кн. М.: Педагогика, 1982.
3. Беллак Л., Беллак С. Руководство по тесту детской апперцепции (фигуры животных): Пер. с англ. – К.: ПАН Лтд, 1995.
4. Березин Ф.Б., Мирошников М.П., Рожанец Р.В. Методика многостороннего исследования личности. – М.: Медицина, 1976.
5. Блейхер В.М., Бурлачук Л.Ф. Психологическая диагностика интеллекта и личности. – К.: Вища шк. - 1978.
6. Бом Э. Руководство по психодиагностике. М. - 1977.
7. Бурлачук Л.Ф. Герман Роршах и проективный подход к исследованию личности в советской психологии // Проблемы философии. – 1987. – вып. 74. – С. 120-125.
8. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. - К.: Наукова думка, 1989.
9. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика личности. – К.: Здоровья. - 1978.
10. Гайда В.К., Захаров В.П. Психологическое тестирование. - Л.: 1982.
11. Гильяшева И.Н. Вопросы как метод исследования личности // Методы психологической диагностики и коррекции в клинике / Кабанов М.М., Личко А.Е., Смирнов В.М. – Л.: Медицина, 1983. – С. 62-81.
12. Гильяшева И.Н., Игнатьева Н.Д. Применение методики Рене Жиля для изучения межличностных отношений // Психологические методы исследования личности в клинике. Л. 1978.
13. Гильяшева И.Н. Исследования интеллекта // Методы психологической диагностики и коррекции в клинике / Кабанов М.М., Личко А.Е., Смирнов В.М. – Л.: Медицина, 1983. – С. 150-155.
14. Гуревич К.М. Тесты интеллекта в психологии // Вопросы психологии. – 1980. - № 2. – С. 53-64.
15. Диагностика психических состояний в норме и патологии. – Л.: Медицина, 1980.
16. Диагностика психического развития / под ред. Й. Шванцары. Прага, 1978.

17.Диагностика психопатий и акцентуаций характера в подростковом возрасте: Методические рекомендации. Л.: Ленингр. н.-и. психоневрол. ин-т, 1980.

18.Исследование личности в клинике и в экстремальных условиях. – Л.: НИИ психоневрологии, 1969.

19.Кабанов М.Н., Личко А.Е., Смирнов В.М. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике. – Л.: Медицина, 1983.

20.Крюков М.П., Клубова Е.Б., Чигирев В.А. Некоторые методологические особенности использования опросников // Личность в системе общественных отношений: Социально-психологические проблемы в условиях развитого социалистического общества. – М.: Изд-во АН СССР, 1983. – Ч. 2. – С. 378-380.

21.Лучшие психологические тесты. – Петрозаводск: Петроком, 1992.

22.Люшер М. Сигналы личности. Ролевые игры и их мотивы. - Воронеж: НПО "МОДЭК", 1993.

23.Мельников В.М., Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности. – М.: Просвещение, 1985.

24.Непомнящая Н.И., Богоявленский Д.Б. Некоторые проблемы конструирования диагностических методик // О диагностике психического развития личности. – Таллин: НИИ педагогики Эст. ССР, 1974. – С. 83-99.

25.Нормативные предписания к разработчикам и пользователям психодиагностических методик // Вопросы психологии. – 1987. - № 5. – С.176-181.

26.Общая психодиагностика / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М.: Изд-во Моск. ун-та - 1987.

27.Практикум по психодиагностике. Дифференциальная психометрика / под ред. В.В. Столина, А.Г. Шмелева. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984.

28.Практикум по экспериментальной и прикладной психологии / под ред. А.А. Крылова. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1990.

29.Психодиагностика: теория и практика. – М.: Прогресс, 1986.

30.Психодиагностические методы (в комплексном лонгитюдном исследовании студентов). – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1976.

31.Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / под ред. К.М.

Гуревича. – М.: Педагогика, 1981.

32.Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М.: Владос, 1995.

33.Романова Е.С., Потёмкина О.Ф. Графические методы в психологической диагностике. – М.: Дидакт, 1992.

34.Савенко Ю.С. Проективные методы в исследовании бессознательного // Бессознательное: природа, функции, методы исследования. – Тбилиси: Мецниереба, 1979. – Т. 3. – С. 632-637.

35.Соколова Г.С. О возможности использовать методики незаконченных предложений для характеристики системы отношений личности больных неврозами // Клинико-психологические исследования личности. – Л.: Б.и., 1971. – С. 191-193.

36.Соколова Е.Т. К теоретическому обоснованию проективного метода исследования личности // Бессознательное: природа, функции, методы исследования. – Тбилиси: Мецниереба, 1979. – Т. 3. – С. 622-631.

37.Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980.

38.Сухарева А.И. Диагностика структуры личности (к работам Р. Кеттела) // Психологическая диагностика: Проблемы и исследования. – М.: Педагогика, 1981. – С. 107-119.

39.Тимофеев В.И., Филимоненко Ю.Н. Краткое руководство практическому психологу по использованию цветового теста Люшера. – Л.: МГП Иматон, 1990.

40.Худик В.А. Диагностика детского развития: Методы исследования. – К.: Освіта, 1992.

ПИТАННЯ
ДО ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
З ПСИХОЛОГІЇ

1. Предмет, завдання психології та її місце в системі наук.
2. Система методів психології.
3. Розвиток психіки у філогенезі й онтогенезі.
4. Етапи становлення психології як науки про сутність і закономірності розвитку психіки.
5. Свідоме та підсвідоме в психічній діяльності людини. Форми прояву несвідомого.
6. Матеріальні основи психіки.
7. Діяльність людини, її психологічна будова; основні види діяльності.
8. Освоєння діяльності; уміння, навички та звички.
9. Психологічна характеристика та структура особистості.
10. Основні теорії особистості.
11. Темперамент, його типи та властивості.
12. Характер, його структура та прояви. Типології характеру.
13. Здібності, їхня структура, природні посилення та розвиток.
14. Загальна характеристика уваги. Види та якості уваги.
15. Відчуття, їхні види та властивості; психофізичні закони.
16. Сприйняття та його особливості.
17. Структура мнемічних здібностей.
18. Процеси пам'яті.
19. Види пам'яті.
20. Мислення та його функції, основні етапи вирішення мисленнєвого завдання.
21. Види мислення.
22. Форми мислення та мисленнєві операції.
23. Мовлення, його функції та види; співвідношення мислення та мовлення.
24. Уява, її основні види та процеси.
25. Структура вольового акту, Вольові якості особистості.

26. Теорії волі.
27. Потреби і мотиви. Форми мотивів.
28. Роль емоцій та почуттів у житті людини. Основні форми емоційних явищ.
29. Теорії емоцій.
30. Теорії інтелекту.
31. Характеристика спілкування та його види. Засоби спілкування.
32. Характеристика групи та її види. Міжособистісні стосунки у групах.
33. Теорії психічного розвитку в зарубіжній психології (концепція конвергенції двох факторів психічного розвитку; концепція психічного розвитку Ж. Піаже; психоаналітичні теорії психічного розвитку).
34. Історія розвитку вітчизняної вікової психології (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, О.В. Запорожець, Г.С. Костюк та ін.).
35. Поняття «соціальна ситуація розвитку».
36. Проблема провідної діяльності в психології.
37. Періодизація психічного розвитку за Д.Б. Ельконіним.
38. Кризи психічного розвитку. Їхнє розуміння у віковій психології.
39. Криза новонародженості. Психічний розвиток немовляти.
40. Розвиток пізнавальних процесів у дітей раннього віку.
41. Основні види діяльності дитини раннього віку та їхній вплив на розвиток психіки.
42. Розвиток пізнавальних процесів у дошкільному віці.
43. Характеристика кризи семи років.
44. Проблема психологічної готовності дитини до навчання в школі.
45. Основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку.
46. Розвиток пізнавальних процесів молодшого школяра.
47. Основні психологічні новоутворення в підлітковому віці.
48. Розвиток пізнавальних процесів у підлітковому віці.
49. Психологічні новоутворення в період раннього юнацького віку.
50. Характеристика пізнавальної сфери старшокласника.
51. Мотиви навчальної діяльності учнів.
52. Теорія П.Я. Гальперіна про поетапне формування розумових дій.
53. Взаємозв'язок навчання, виховання та розвитку (Л.С. Виготський, «зона

найближчого розвитку»)

54. Педагогічна психологія, її предмет і завдання.
55. Поняття про сенситивний період розвитку.
56. Характеристика навчальної діяльності учня.
57. Структура навчальної діяльності.
58. Види навчання.
59. Форми організації навчальної діяльності.
60. Теорія розвивального навчання Л.В. Занкова.
61. Стили педагогічного спілкування.
62. Психологічні основи педагогічного такту.
63. Педагогічні здібності.
64. Психологічна характеристика процесу виховання.
65. Предмет та завдання сучасної експериментальної психології.
66. Передумови виникнення експериментальної психології.
67. Сутність й основна мета психологічного експерименту.
68. Види експериментальних змінних, засоби їхнього контролю.
69. Основні стратегії формування груп учасників експерименту.
70. Основні етапи проведення дослідження.
71. Планування психологічного дослідження, основні експериментальні плани.
72. Сутність психологічного вимірювання, основні вимірювальні шкали.
73. Репрезентативність у психологічному дослідженні.
74. Типи та види експериментального дослідження.
75. Поняття ідеального та реального експерименту.
76. Валідність експерименту (зовнішня та внутрішня), фактори, що порушують
77. Валідність і варіанти їхнього контролю.
78. Артефакти в експериментальному дослідженні. Засоби їхнього контролю.
79. Обробка результатів експериментального дослідження.
80. Вимоги до оформлення результатів експериментального дослідження.
81. Застосування методів дослідження уваги для вивчення таких якостей як стійкість, концентрація та переключення уваги.
82. Класичні методи дослідження пам'яті, їх характеристика.
83. Методи дослідження опосередкованого запам'ятовування.

- 84.Методи дослідження мисленневих операцій.
- 85.Асоціативний експеримент К. Юнга, види асоціативних експериментів.
- 86.Дослідження семантики мовленнєвих одиниць, семантичні диференціали.
- 87.Методи дослідження самооцінки.
- 88.Методи дослідження рівня домагань.
- 89.Предмет та завдання сучасної психодіагностики. Класифікація методів психодіагностики.
- 90.Організація та проведення психодіагностичного дослідження.
- 91.Вимоги до користувачів психодіагностичного інструментарію, етичні принципи в роботі психолога.
- 92.Надійність і валідність тесту.
- 93.Призначення та будова тесту прогресивних матриць Дж. Равена.
- 94.Призначення та будова шкал дослідження інтелекту Д. Векслера.
- 95.Призначення та будова шкільного тесту розумового розвитку (ШТРР).
- 96.Тест структури інтелекту Р. Амтхауера.
- 97.16-факторний опитувальник Р. Кеттелла (16-PF).
- 98.Характерологічний опитувальник К. Леонгарда-Г. Шмішека.
- 99.Стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості (СБДО).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ШКАЛОЮ ВІД 100 ДО 200 БАЛІВ

Бали	Кількість правильних відповідей	Характеристика відповіді
190 – 200 балів	Від 95% до 100% правильних відповідей	Вступник демонструє всебічні, систематизовані та глибокі знання з предмета; уміє застосовувати їх на практиці; спроможний доводити правильність своєї відповіді переконливою аргументацією. Відповідь вступника повна, логічна, послідовна, не містить помилок або має незначні огріхи.
172 – 189 балів	Від 81% до 94% правильних відповідей	Вступник демонструє всебічні, глибокі знання, уміє застосовувати їх на практиці. Вільно висловлює власні думки, аргументовано відповідає на поставлені запитання. Відповідь вступника повна, логічна, послідовна, Вступник може припускатися незначних огріхів.
154 – 171 балів	Від 67% до 80% правильних відповідей	Вступник демонструє глибокі знання з предмета, вправно застосовує їх на практиці; уміє доводити правильність своєї відповіді. Відповідь вступника повна, логічна, але містить деякі неточності.

136 – 153 балів	Від 53% до 66% правильних відповідей	Вступник виявляє загалом добрі знання з предмета, досить успішно виконує передбачені програмою завдання; оперує основними поняттями, уміє робити висновки. Відповідь вступника повна, але недостатньо чітка, містить незначні помилки.
118 – 135 балів	Від 39% до 52% правильних відповідей	Вступник відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень, але пояснення не лаконічні, не повні. Під час відповіді вступник припускається помилок.
100 – 117 балів	Від 25% до 38% правильних відповідей	Вступник має прогалини в знаннях програмового матеріалу з дисципліни. Відповідь не повна, потребує уточнень і додаткових запитань; вступник не вміє самостійно зробити висновків, припускається значних помилок під час відповіді.
Менше 100 балів Не склав	Від 0% до 24% правильних відповідей	Вступник володіє теорією на фрагментарному рівні, під час виконання завдань припускається принципових помилок. Вступник не здатний орієнтуватися в програмовому матеріалі.